

1

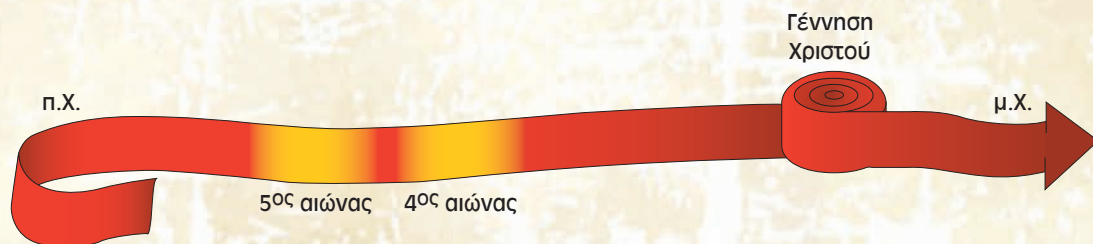
Η Μακεδονία έως τον 5^ο αιώνα π.Χ.

- ✓ Μακεδόνες: ένα ελληνικό φύλο
- ✓ Η γλώσσα των Μακεδόνων
- ✓ Η καθημερινή ζωή των κατοίκων της Μακεδονίας
- ✓ Αιγές / Βεργίνα
- ✓ Πολιτιστική ζωή
- ✓ Οι μακεδονικές πόλεις

■ Γεωφυσικός χάρτης της Μακεδονίας.

Η Μακεδονία έως τον 5^ο αιώνα π.Χ.

«Στην αρχαία Μακεδονία, στους κατοίκους της αλλά και στη βασιλική της δυναστεία αναφέρθηκε εκτεταμένα για πρώτη φορά, Γιάννη μου, ο Ηρόδοτος. Ο ιστορικός από την Αλικαρνασσό, στην ιστορία που επιχείρησε να γράψει με επίκεντρο τη μεγάλη σύγκρουση των Ελλήνων με τους Πέρσες, χρησιμοποίησε για τη γεωγραφική Μακεδονία δύο όρους, με διαφορετική μεταξύ τους σημασία: **«Μακεδονίη»** και **«Μακεδονίς γη»**. Ως «Μακεδονίς γη», εννοείται η περιοχή που βρισκόταν ανάμεσα στους ποταμούς Λουδία και Αλιάκμονα και θεωρείται από ορισμένους ερευνητές η αρχική κοιτίδα των Μακεδόνων. Αντίθετα, ο όρος «Μακεδονίη» περιγράφει το διευρυμένο βασίλειο του Αλεξάνδρου του Α' (497-454 π.Χ.), που απλωνόταν ανατολικά του Αξιού ποταμού και δυτικά του Στρυμόνα συμπεριλαμβάνοντας, όπως μπορείς να δεις στο χάρτη, και τις περιοχές της Βισαλτίας και της Μυγδονίας, στις οποίες κατοικούσαν μη ελληνικά φύλα» .

Μακεδόνες: ένα ελληνικό φύλο

Ο Ηρόδοτος στο έργο του παρουσιάζει τους Μακεδόνες ως δωρικό φύλο που κατοικούσε αρχικά στη Θεσσαλία ενώ αργότερα μετακινήθηκε βορειότερα στην ορεινή Πίνδο, όπου και ονομάστηκε «**Μακεδόν έθνος**» από το ομηρικό επίθετο «μακεδνός» που σημαίνει ψηλός και λυγερός.

Όπως φαίνεται, οι Μακεδόνες ήταν ένα από τα τελευταία ελληνικά φύλα, τα οποία κατηφόρισαν στη Βαλκανική Χερσόνησο και εγκαταστάθηκαν κατά ομάδες στη Δυτική Μακεδονία. Στις αρχές του 7^{ου} αιώνα ένα από αυτά τα φύλα, αναζητώντας περισσότερη γη, κινήθηκε προς τα ανατολικά, κατέλαβε την Πιερία και τη γειτονική Βοττιαία και ίδρυσε στη νότια άκρη του μακεδονικού κάμπου τις Αιγές, «τον τόπο με τα πολ-

■ Η μακεδονική επέκταση έως τον 5^ο αιώνα π.Χ.

λά κοπάδια», την πρώτη πόλη των Μακεδόνων που χτίστηκε, σύμφωνα με το μύθο, από τον Περδίκκα τον Α' (548-498 π.Χ.). Για περίπου 200 χρόνια, έως τα μέσα δηλαδή του 6^{ου} αιώνα π.Χ., οι πληροφορίες για τη

χώρα και την ιστορία της είναι λιγοστές και σκόρπιες. Σύμφωνα με την παράδοση, την οποία διασώζουν ο Ηρόδοτος (VIII 137-138) και ο πλέον συστηματικός ιστορικός της αρχαιότητας, ο Θουκυδίδης (II 99.2), οι Μακεδόνες βασιλείς ήταν απόγονοι του Τημένου από το Άργος, συνδέοντας την καταγωγή τους με τον μυθικό ήρωα Ηρακλή. Τον Περγίκα τον Α', κατά τον Ηρόδοτο (VIII 139), διαδέχθηκαν οι βασιλείς Αργαίος, Φίλιππος ο Α', Αέροπος ο Α', Αλκέτας και Αμύντας ο Α'.

Από την εποχή που βασιλεύει στη Μακεδονία ο Αμύντας ο Α' (548-498 π.Χ.) αρχίζουν να πληθαίνουν οι ιστορικές αναφορές. Οι Μακεδόνες, διώχνοντας τους Παίονες από την κοιλάδα του κάτω Αξιού, τους Ηδωνούς από τη Μυγδονία, τους Εορδούς από την Εορδαία και τους Άλμωπες από την Αλμωπία, κατέλαβαν τον Ανθεμούντα και το Θερμαϊκό κόλπο και σταθεροποίησαν την παρουσία τους στις περιοχές αυτές. Αποτέλεσαν, έτσι, το ακριτικότερο ελληνικό φύλο που λειτουργούσε ως «πρόφραγμα» (Πολύβιος, IX 35.1-4) της Νότιας Ελλάδας, αποκρούοντας τις επιθέσεις των λαών της Βόρειας Βαλκανικής.

Ωστόσο, μετά την εκστρατεία του Πέρση βασιλιά Δαρείου εναντίον της Θράκης και της Σκυθίας, το 513 π.Χ., το μακεδονικό κράτος πέρασε στην περσική κυριαρχία. Η χώρα, μέχρι τη νίκη των Ελλήνων στις Πλαταιές το 479 π.Χ., ήταν υποτελής* στους Πέρσες αλλά διατήρησε το πολίτευμα της βασιλείας και την εδαφική της ακεραιότητα.

• Περιγραφές πηγών

Η Μακεδονία «πρόφραγμα» των Ελλήνων

«Και ενώ δεν μπορείτε να απολογηθείτε σε τίποτα από αυτά, καμαρώνετε διότι αντισταθήκατε στην επιδρομή των βαρβάρων εναντίον των Δελφών και απαιτείτε να σας χρωστούν οι Έλληνες ευγνωμοσύνη γι' αυτό. Αλλά, εάν οφείλεται χάρη στους Αιτωλούς για τούτη τη μία και μόνη υπηρεσία, τι είδους και πόση μεγάλη τιμή πρέπει να λάβουν οι Μακεδόνες, οι οποίοι το μεγαλύτερο διάστημα της ζωής τους δεν παύουν να αγωνίζονται εναντίον των βαρβάρων για την ασφάλεια των Ελλήνων; Διότι ποιος αγνοεί ότι πάντοτε θα βρίσκονταν σε μεγάλους κινδύνους οι Έλληνες, αν δεν είχαν προτείχισμα τους Μακεδόνες και τις φιλοδοξίες των βασιλέων τους; Η μεγαλύτερη απόδειξη γι' αυτό είναι η εξής: Μόλις οι Γαλάτες έπαψαν να λογαριάζουν τους Μακεδόνες, διότι νίκησαν τον Πτολεμαίο, τον επονομαζόμενο «Κεραυνό», αμέσως αφού υπέταξαν τους άλλους, ήλθαν υπό την ηγεσία του Βρέννου μέχρι το κέντρο της Ελλάδας. Αυτό θα συνέβαινε ασφαλώς πολλές φορές, αν δεν ήταν πρόπυργοι οι Μακεδόνες». (απόδοση στα νέα ελληνικά)

*Απόσπασμα από τον λόγο του Ακαρνάνα πολιτικού Λυκίσκου, το 211 π.Χ., στη Σπάρτη.
(Πολύβιος, IX 35.1-4)*

* υπόδουλη

Η γλώσσα των Μακεδόνων

Τα λιγοστά σωζόμενα κατάλοιπα της γλώσσας που μιλούσαν οι αρχαίοι Μακεδόνες αφορούν κυρίως ονόματα και μεμονωμένες μακεδονικές λέξεις, οι οποίες είτε αναφέρονται συμπτωματικά από συγγραφείς σε σημεία των έργων τους για την ιστορία των Μακεδόνων, είτε συλλέχθηκαν αργότερα από τους Αλεξανδρινούς γραμματικούς με στόχο να ερμηνευθούν. Ανάμεσα σε αυτές βρίσκονται ονόματα θεών, μηνών και εορτών, στρατιωτικοί όροι αλλά και απλά επίθετα και ουσιαστικά.

Οι μακεδονικές αυτές λέξεις χρησιμοποιούνταν πολύ πριν την εποχή του Φιλίππου του Β΄ και του υποτιθέμενου «εξελληνισμού» των Μακεδόνων. Αυτό σημαίνει ότι δεν πρόκειται για δάνεια από τις ελληνικές διάλεκτους νότια του Ολύμπου ή για επιδράσεις τους πάνω στη μακεδονική. Η καταγωγή, η μορφή και το νόημα των λέξεων ανήκουν στο σύνολό τους στην ελληνική γλωσσική οικογένεια. Η μακεδονική διάλεκτος μοιάζει πολύ με τη θεσσαλική, καθώς υπάρχουν μακεδονικές λέξεις που ταυτίζονται ή συγγενεύουν με τις αντίστοιχες θεσσαλικές. Είναι πράγματι ελληνικές στη μορφή, στην προφορά και στο νόημα και δείχνουν ότι οι Μακεδόνες είχαν τη θρησκεία, τη λατρεία, τα ήθη και τα έθιμα των άλλων Ελλήνων.

■ Αγγείο της κλασικής περιόδου από την αρχαία Έδεσσα. Διακρίνεται το ελληνικό όνομα ΙΠΠΟΜΑΧΑΣ.

Αλλά και το ίδιο το εθνικό όνομα των Μακεδόνων, το οποίο ο μακεδονικός λαός έφερε από την εποχή της αρχικής εγκατάστασής του, έχει ελληνική ρίζα και προέρχεται από το επίθετο «μακεδνός» (= μηκεδανός, μακρός) που σημαίνει ψηλός, λυγερός και αναφέρεται για πρώτη φορά στην Οδύσσεια του Ομήρου. Πρόκειται, επομένως, για ένα εθωνύμιο* καθαρά ελληνικό, το οποίο μάλιστα ανήκει σε εκείνη την κατηγορία εθνικών ονομάτων που δηλώνουν ιδιότητα.

* όνομα έθνους

Άλλωστε, σε καμία περίπτωση επικοινωνίας των Μακεδόνων με τους υπόλοιπους Έλληνες δεν χρειάστηκε διερμηνέας, γεγονός που δείχνει ότι η μακεδονική διάλεκτος –όπως και η αττική– γινόταν εύκολα κατανοητή απ’ όλους.

■ Επιτύμβια στήλη από τη Βεργίνα.

Η καθημερινή ζωή των κατοίκων της Μακεδονίας

Οι κάτοικοι της Μακεδονίας, ζώντας σε έναν κακοτράχαλο και ορεινό τόπο, ήταν στη συντριπτική τους πλειοψηφία κτηνοτρόφοι, όπως φαίνεται και από το θρύλο της ίδρυσης του βασιλείου από τον Περδίκκα. Η παραδοσιακή εποχιακή μετανάστευση των κοπαδιών και η εκτροφή αλόγων στις μακεδονικές πεδιάδες αποτελούσαν τις βασικές ενασχολήσεις τους. Οι Μακεδόνες θεωρούσαν τους εαυτούς τους απογόνους των γιων του Ηρακλή και ήταν άριστοι καβαλάρηδες.

■ Άποψη ορεινών όγκων της Μακεδονίας.

■ Οι Μακεδόνες ήταν έξοχοι ιππείς. Λεπτομέρεια από τη λεγόμενη “παράσταση του κυνηγιού”, Βεργίνα.

■ Ψηφιδωτό από την Πέλλα με παράσταση κυνηγιού.

Νομάδες οι περισσότεροι, απέκτησαν γρήγορα εκείνα τα χαρακτηριστικά που απαιτούνται για την ασφάλεια των μετακινήσεων και την αντιμετώπιση των κινδύνων: πειθαρχία και θάρρος.

Καθώς οι ορεινοί όγκοι της μακεδονικής γης ήταν λημέρια άγριων θηρίων, που ζούσαν τότε στην περιοχή, οι Μακεδόνες καλούνταν συχνά να τα αντιμετωπίσουν ασκούμενοι στις τεχνικές του κυνηγιού και του πολέμου. Περίτεχνα ψηφιδωτά με σκηνές κυνηγιού κοσμούσαν* τα ανάκτορα της Πέλλας και τους τάφους της Βεργίνας και σώζονται μέχρι σήμερα. Ο Αριστοτέλης επίσης αναφέρει ότι οι έφηβοι Μακεδόνες ενηλι-

* στόλιζαν

■ Η παράσταση του κυνηγιού, από τον “τάφο του Φιλίππου” στη Βεργίνα.

κίωνονταν μόνον εφόσον είχαν σκοτώσει εχθρό στη μάχη (*Πολιτικά* 1324 b 15-16). Επρόκειτο λοιπόν για έναν σκληροτράχηλο και ανθεκτικό λαό, μαθημένο στις κακουχίες, ο οποίος είχε να αντιπαλέψει πέρα από την καθημερινή του επιβίωση και τις συχνές επιθέσεις άλλων γειτονικών λαών.

Εκτός από την κτηνοτροφία, οι αρχαίοι Μακεδόνες ασχολούνταν και με τη γεωργία, καλλιεργώντας κυρίως αμπέλια και ελιές. Οι καλλιέργειες αυτές εντοπίζονταν συνήθως στις περιοχές της Ημαθίας και της Χαλκιδικής, αντίστοιχα, λόγω του εύκρατου* κλίματός τους. Δημητριακά και λαχανικά παράγονταν στις εύφορες πεδιάδες της Πιερίας.

Αιγές / Βεργίνα

Στους πρόποδες των Πιερίων, στην καρδιά της «μακεδονίδος γης» του Ηροδότου, απλώνονταν οι Αιγές που ταυτίστηκαν με τον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας. Οι Αιγές, η πρώτη πρωτεύουσα του μακεδονικού βασιλείου, χτίστηκαν από τον ιδρυτή της μακεδονικής δυναστείας των Τημενιδών, **Περδίκκα τον Α΄**, γύρω στα **μέσα του 7^{ου} αιώνα π.Χ.** σε στρατηγικό σημείο. Ο ποταμός Αλιάκμονας προστάτευε την πόλη από τους κινδύνους του Βορρά και παράλληλα διευκόλυνε την έξοδο προς τη θάλασσα, που βρισκόταν την εποχή εκείνη πολύ πιο κοντά, ενώ στη γεωγραφική της θέση συναντιόνταν δύο βασικοί οδικοί άξονες: ο δρόμος που, διασχίζοντας τα Πιέρια όρη, συνέδεε τη Μακεδονία με τη

* ήπιου

Νότια Ελλάδα με αυτόν που, ξεκινώντας από τα παράλια της Πιερίας και ακολουθώντας τους ορεινούς όγκους, οδηγούσε στον Βορρά και στην Ανατολή. Ισχυρά τείχη συμπλήρωναν την οχύρωσή της. Με τους Τημενίδες στην εξουσία, οι Μακεδόνες επέκτειναν την κυριαρχία τους και έγιναν κύριοι της πλούσιας χώρας που έμελλε να πάρει από αυτούς το όνομά της. Οι Αιγές, όντας το κέντρο ενός από τα πιο ισχυρά κράτη της περιοχής, συνδέθηκαν στενά με την τύχη του μακεδονικού βασιλείου και γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη τον 6^ο και τον 5^ο αιώνα π.Χ. Οικισμοί και νεκροταφεία, που βρέθηκαν διάσπαρτα στον κάμπο και στους γύρω χαμηλούς λόφους μετά τις ανασκαφές, φανερώνουν την πυκνή κατοίκηση της περιοχής ενώ τα αρχαιολογικά ευρήματα της νεκρόπολης αποκαλύ-

■ Χάρτης της Μακεδονίας, όπου σημειώνεται η θέση των Αιγών (Βεργίνα).

πτουν την ακμή και τον πλούτο της. Σε ψηλό σημείο στη δυτική πλευρά της πόλης, για να είναι ορατό από παντού, ήταν χτισμένο το επιβλητικό ανάκτορο σε μια μεγάλη έκταση έντεκα περίπου στρεμμάτων, εποπτεύοντας* μοναδικά τον μακεδονικό κάμπο. Δίπλα του στην πλαγιά ήταν χτισμένο το θέατρο της πόλης αλλά και τα ιερά των θεών, συνδυάζοντας αρμονικά τη βασιλική εξουσία με τη θρησκεία, την τέχνη και τον πολιτισμό.

* επιβλέποντας, παρατηρώντας από ψηλά